

REJSEBESKRIVELSE

Tølløse i april 1952.

H. Fr. Olsen

Morfar

Hans Frederik Olsen 1886-1957

Tølløse i april 1952.

H. Fr. Olsen

Del 1

Levnedsskildring til brug for nationalmuseets kulturhistoriske undersøgelser af arbejdernes, haandværkernes og industriens forhold i tiden omkring aarhundredeskiftet.

Jeg er født 1886 i Vester Saaby, Saaby-Kisserup kommune.

Min far, arbejdsmand Hans Olsen, er. Født 1844 i Kr. Saaby, død 1939, og min mor, Kirstine Olsen, født Kristiansen, er født 1853 i Vester Saaby, død 1900.

Vi var 6 søskende, hvoraf de 2 ældste, hvor mine erindringer begyndte, var borte fra hjemmet.

Vi boede i et gammelt hus med straatag og lerklinede vægge, som ejedes af Aastrup gods, nu den Danemandske stiftelse.

Huslejen var 22 kr. aarlig at betale paa godskontoret med 11 kr. halvaarlig. Husets vedligeholdelse udvendig som indvendig paahvilede lejer.

Lej ligheden bestod af 2 stuer og køkken samt i forlængelse heraf udhusrum med plads til gris, ged og høns, og til det nødvendige brænde og tørv til en vinters forbrug.

Gulvene var, det første jeg kan huske, af stampet ler.

Senere blev min far, ved hjælp af en lille arv, i stand til at lade lægge bræddegulv i stuerne og murstensgulv i køkkenet samt andre smaa forbedringer, saaledes at lejligheden - i hvert fald i vore øjne - blev nærmest herskabelig.

Stuerne var smaa, men i soveværelset var dog plads til den store himmelseng, hvor far og mor sov, og til et par senge til os børn.

I sengene brugte man den gang ikke madrasser, men bundbrædder og halm, og naar der i et hjem havde været smitsom sygdom, hvad jeg synes skete ret ofte, bestod desinficeringen væsentligst i, at sengehalmen under sognefogedens opsyn blev brændt ude i haven. Et meget interessant skuespil for os børn.

Den daglige opholdsstue var en smule større, og møblementet bestod i et klapbord, nogle træstole samt kommode og klædeskab, som der ikke var plads til i soveværelset. Desuden et ejendom-meligt søjleskab.

De nye gulve var hvidskurede og strøet med strandsand og var naturligvis mors stolthed. Den gang blev en husmor bedømt eft hvordan hendes gulve var, hvad hun vel for øvrigt ogsaa gør i dag, selv om det ikke forlanges, at de skal være hvidskurede. I min barndom arbejdede far paa Nyrupgaard, en forpagtergaard under Aastrup.

Arbejde. / Løn / Maaltider.

Daglønnen var om vinteren 83 øre og om sommeren 1 krone, eller som man dengang endnu udtrykte det, henholdsvis halvtredie og tre mark.

I den maaned høsten varede, fik han dog 2 kr. om dagen foruden vistnok en td. rug, og desuden fik han jo kosten, som for øvrigt var uhyre spartansk.

Arbejdstiden var om sommeren fra 6 morgen til 7 aften, men hus-mændene skulle møde saa tidligt, at de kunne fodre og strigle deres spand heste før den egentlige arbejdstids begyndelse - og da far havde ca. 1/2 times gang til gaarden, vil det sige, at han maatte hjemme fra kl. 4. Det første maaltid, davren, blev indtaget før man kl. 6 rykkede ud, og det bestod væsentligst i mælkebrød.

Frokosten kl. 8 1/2 spiste man i marken i selskab med hestene, som jo ogsaa skulle have deres foder.

Middagspausen fra 12 til 1 1/2 levnede tid til en højest tiltrængt middagssøvn til mændene og hviletid for hestene, før man igen spændte for plov og harve.

Kl. 4 indtages igen et maaltid kaldet midaften eller vesper. Kl. 7 spændte man fra og red hjem fra marken, og efter at have sat hestene i stald og nydt dagens sidste maal tid, kaldet kvælds nadver, kunne far saa være hjemme kl. 8.

Som nævnt var kosten meget spartansk, og det skete ofte - især om vinteren, - at far tog sin madpakke, nogle mægtige humpler rugbrød, med hjem i stedet for at spise den i gaardens borgestue, og saa sørgede mor for lidt mere appetitvækkende mad til ham, mens vi børn fandt den fremmede mad helt spændende.

Nu er det klart, at den her nævnte løn ikke gav et blot nogen-lunde anstændigt underhold til en saa stor familie, og mor maatte da ogsaa bidrage til hjemmets opretholdelse ved at tage arbejde rundt paa gaardene ved vask, rengøring o. lign., lige-som vi drenge, saa snart vi havde naaet den skolepligtige al-der, kom ud at tjene hos bønderne.

Lønnen var for en sommer var - alt efter alder og størrelse- 15 kr. til 25 kr.

Der blev jo saa en mund mindre at mætte hjemme og endda lidt penge til de nødvendige klæder. En vigtig faktor i hjemmets økonomi var geden, som dækkede familiens behov for mælk og fløde, og grisen, som gerne blev fedet op til den formidable størrelse af 20-22 lispund. Føden fandt geden om sommeren paa grøftekannten, og vinterfo-deret var hø samme sted fra.

Foder til grisen skaffedes for en ikke uvæsentlig del ved, at mor og de mindste børn efter høst sankede aks paa marken.

Brændsel kunne der naturligvis ikke blive penge til, men dette problem løstes ved, at far om søndagen skar tørv i en nærliggende mose. Som vederlag herfor skulle mosens ejer saa have halvdelen.

Der gik jo adskillige sommersøndage hermed og med at slaa hø paa grøftekanterne til gedens vinterfoder.

Brændet skaffede far ved om vinteren at optage stød i skoven, og til hjemkørsel af tørv og brænde kunne der nok laanes et køretøj paa gaarden.

Om vinteren, naar arbejdstiden ikke var saa lang, blev de lange vinteraftener benyttet til at save og kløve det hjembragte brænde. Saa blev petroleumslampen stillet hen i vindueskarmen, saa far kunne se at arbejde. Det gjaldt jo at sikre brændslet til næste vinter.

Fortællingerne ...

Nu maa det vel nok for nutidsmennesker se ud, som disse landarbejdere har levet et fattigt og glædesløst liv, men dette var dog ingenlunde tilfældet.

Man fik trods alt tid til at komme sammen med venner og naboer, og der blev sunget meget, især de gamle skillingsviser, og helst dem om ulykkelig kærlighed og store heltebedrifter, og i hvert fald fandt vi børn det uhyre interessant.

Gamle folk fortalte om, hvordan forholdene havde været i deres ungdom.

En mand kunne saaledes fortælle, at han havde tærsket med plejle om vinteren for en rigsort - 50 øre - om dagen, men saa havde han ganske vist undertiden, naar man hos bonden havde flottet sig med at drikke kaffe, som et særligt raffinement, faaet kaffegrumset med hjem, saa hans kone og børn ogsaa kunne blive delagtiggjort i den sjældne nydelse, som kaffe i de tider var. At man heller ikke den gang savnede humor er her et lille eksempel paa.

Nu er der jo folk, der har en vis tilbøjelighed til, naar en eller anden begivenhed er indtruffet, da at give sig til at filosofere over, hvad forfærdeligt der kunne være sket, hvis, ifald, saafremt det var gaaet saadan og saadan. Saa kunne en eller anden finde paa at understrege det ørkesløse i saadanne betragtninger ved at indskyde: 11 Ja, sæt nu, at vor Per havde været en tøs, og den tøs var blevet gift med en væver, og de væverfolk havde faaet et barn, og det barn havde faaet en væveskytte ind i det ene øje, det havde vel nok været forfærdeligt! 11 • Hvorefter filosofen gerne opgav at fremmane flere spøgelse ved den lejlighed.

I Taderød Mølle boede i min barndom en enøjet møller. Han var lidt flabet i sin mund og kendt for sin ofte lidt grovkornede spot over menneskers smaa skavanker Vennelyst-husene boede paa samme tid en skrædder, der var pukkelrygget. En tidlig morgen mødtes de to paa vejen, og mølleren hilste med et: "God morgen skrædder! Hvorhen saa tidligt med fuldt pakket tornyster?". Nu var den gode skrædder heller ikke mundlam. Han returnerede uartigheden med et: "Ja, jeg er nok klar over, at det maa være tidligt! Jeg ser, at du ikke har faaet lukket mere end det ene øje op endnu!". - Historien skal være helt autentisk.

Der fortæltes mange historier fra ældre tid. Om hvordan man, før jernbanerne kom, drev kreaturerne ad landevejen til Københav. Om alskens pak, der lurede paa de vejfarende, naar de ofte ved nattetid maatte færdes paa landevej en. Endnu gik sagnet om røverkællingen, Thyra Boll Økse, og hendes 12 sønner, som havde huseret i Borrevejle Skov ved Lindens Kro, og det fortæltes, at hendes ældste søn var fader til de øvrige 11.

Særligt yndede var historier om stærke mænd.

Der berettedes om, hvordan man kørte kornet ad landevejen til købstaden, og bar det op i de store kornmagasiner med 2-3 eta-ger. Der fortæltes, at gaardskarlene i disse købmandsgaarde, naar bønderne, for at spare betalingen for op bæringen, lod deres karle bære kornet op, generede disse og puffede temmeligt ublidt, naar de mødtes paa trappen.

En stærk karl havde saa engang taget en tønde rug under hver arm og baaret dem op paa tredje loft, hvorefter gaardskarlene helt havde mistet lysten til at puffe til ham.

En anden af disse historier om stærke mænd beretter om en karl, der tjente hos en bonde, som var meget øm over sine heste. En dag, da karlen kørte gødning ud, og netop havde læsset et læs, kom bonden til, og bebrejdede ham at han havde læsset for meget paa vognen: "Du ødelægger mig jo øgene paa den maade", mente han. Uden at sige et ord spændte karlen hestene fra, tog fat i hammel og vognstang og trak læsset op af møddingen. Det kostede ham ganske vist et par træsko, som knustes ved denne kraftpræstation. Nu var disse gamle historier vel nok i nogen grad inspireret af Steen Blichers fortællinger, mens han sagtens omvendt har hentet stof fra disse.

Forsorg / Alderdom

Kunne end kampen for tilværelsen nok være haard dengang, saa var dog en af senere tiders værste svøber, arbejdsløsheden, et ukendt begreb, hvad der gjorde det muligt for de allerfleste at klare sig selv.

Det er med den dybeste respekt, man nu tænker tilbage og mindes disse stoute arbejdere og deres hustruer, som intet øjeblik tænkte paa at vælte ansvaret for deres tilværelse over paa andre. Det var i sandhed folk med ranke rygge, trods slid og slæb.

Der fandtes jo den gang saagodt som ingen sociale institutio-ner, og for de forholdsvis faa, der blev slaaet ud i kampen, var der kun fattighuset at ty til.

En antydning af social forsorg havde man dog i noget, der hed "den fri fattigkasse".

Jeg ved ikke om den fik et tilskud af kommunens kasse, men i hvert fald en del af dens midler fremkom ved, at der for visse forseelser blev idømt bøder, som tilfaldt den fri fattigkasse. Denne kasse blev almindeligvis forvaltet af en af byens gaard-mænd, og folk kunne nok henvende sig om hjælp, hvilket dog, alene paa grund af navnet fattigkasse, kun skete, naar den yderste nød tvang dertil.

Det almindelige var, at kassens formand, naar han saa, at en familie paa grund af sygdom o.l. var i nød, da kom og tilbød hjælp, og det var endda ikke ualmindeligt, at tilbuddet blev afvist.

Dette at have faaet af den fri fattigkasse føltes - i hvert fald af vedkommende selv - som en skam. Fattigvæsenet har da heller ikke været nogen tyngende byrde paa kommunens budget.

Paa fattighuset i min fødeby boede et gammelt ægtepar og et par enlige kvinder, som sagtens, foruden frit husly, ogsaa har faa-et en smule penge.

Gamle, som har gaaet om med tiggerposen, har jeg ikke set.

Naar arbejdsevnen paa grund af alderdom ikke mere helt slog til, saa var der altid lidt lettere arbejde for de gamle, of-test paa gaarden, hvor de hidtil havde tjent deres brød. Eller de fandt et hjem hos et af deres børn, hvor de kunne gøre nytte med at passe de smaa, mens forældrene var paa arbejde. Man følte dengang ligesom mere ansvar for hinanden, havde mere ansvarsfølelse.

I 1899 kom saa loven om alderdomsunderstøttelse, som senere fik det bedre klingende navn, aldersrente. Nu er man tilbøjelig til at mene, at fattigdom og drikkeri saa og sige hører sammen.

Til trods for at en pot brændevin dengang kun kostede 87 øre, saa har jeg i min barndom set forbavsende lidt egentlig druk-kenskab.

Alle drak en snaps til maden, det hørte nærmest med til det daglige brød. Far drak ogsaa sin snaps til maden, men jeg har aldrig set ham beruset.

Politik / Brandvæsen / Skole

Politik interesserede disse arbejdere sig absolut ikke for. Jeg mindes, at en gaardmand engang forud for et valg, kom til far og spurgte, om han ikke ville være stiller for Ole Hansen, den senere landbrugsminister i den første venstre-regering, den gang folketingsmand for Lejre-kredsen.

Jeg syntes, at det var en stor ære, der blev vist far med denne opfordring, men til min forbavselse sagde han nej.

Da jeg senere spurgte ham, hvorfor han dog havde gjort det, svarede han: "Jeg har dog ikke lyst til at sætte min dagløn til for at gaa til valg! Det er ikke noget der har betydning for os smaa-folk! "

Der var i byen kun et eneste hus med tegltag. Alle de øvrige huse og gaarde, ja, selv skolen var straaetækte.

Det betød naturligvis en vis brandfare, men befolkningen havde forstaaelse heraf og omgikkes ild og lys med stor forsigtighed. I Kirkebyen brugte man jo kirkeklokkerne til at alarmere med i tilfælde af ildløg. I min fødeby havde man til dette fornagl endnu bevaret det gamle by horn. Dette klenodie var betroet i skomager Ole Hansens varetægt, og det paahvilede ham i tilfælde af brand at alarmere byen ved at gaa ud paa gaden og tude i hornet.

Jeg mindes fra min barndom kun en ildebrand. Det var ved nat-tetid og Ole skomager tog sin pligt saa alvorligt, at han ikke gav sig tid til at klæde sig paa, inden han for ud paa gaden og tudede af sine lungers fulde kraft. Dette havde aabenbart imponeret hans kone, Juliane, som dagen efter med stolthed berettede, at "Ole maatte saamænd løbe ud i nat og tude i hans underbukser". En historie som naturligvis udløste megen stille munterhed.

Som nævnt korn børnene almindeligvis ud at tjene i 7 aars alder, og deres skolegang var i nogen grad tilrettelagt herefter. Skolen var delt i to klasser, som i daglig tale benævntes store hold og lille hold. Af hensyn til den bedst mulige udnyttelse af børnenes arbejds-kraft, gik "lilleholderne" i skole 4 dage ugentlig om sommeren og 2 dage ugentlig om vinteren, og "storeholderne" omvendt.

Paa den maade fik man gavn af de større børn 4 dage om ugen i den travle sommertid. Læreren var en meget hidsig mand, der brugte spanskrøret tem-melig flittigt, i særdeleshed paa de fattige folks børn.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

Naar man betænker at disse som regel havde været oppe ved 4-5-tiden om sommeren for at røgte kreaturerne, og ellers varetage de pligter, der paahvilede en tjenestedreng før skoletid, saa er det ogsaa nok muligt, at de ikke altid har været saa opmærksomme i timerne.

Hvad selve undervisningen angik, var han vist en udmærket lærer.

I de elementære fag, læsning, skrivning og regning synes jeg, at vi fik en meget grundig undervisning, og saa naturligvis i undervisningen, hvor vi fik lært et utal af salmevers og skriftsteder.

En gang aarlig blev afholdt en slags eksamen eller overhøring, hvor præsten var til stede og paa hørte vor opremsning af salmevers og skriftsteder.

Alligevel var eksamensdagen for os børn en stor dag. Selv de fattigste fik jo af far og mor en skilling og kunne endda være heldig at faa en tiøre af bonden, som de tjente hos, og saa kun-ne der soldes i den helt store stil. Desuden var resten af da-gen fridag fra skole og arbejde og tilbragtes i fest og leg.

Nu vil vel nok denne udnyttelse af børns arbejdskraft, set med nutidsøjne, forekomme noget brutal, men i almindelighed blev der dog ikke forlangt arbejde af dem, som oversteg deres kræfter.

Det mest uheldige forhold var maaske nok det, at de under deres opvækst fik for lidt søvn.

Naar dagens arbejde var endt, samledes vi jo til leg og kom-mers, saa var al træthed glemt, og det blev vel som regel alt for sent, inden man kunne rive sig løs og finde sengen.

Havde datidens børn og helt unge for lidt fritid, saa er maaske nok i dag det omvendte ved at være tilfældet.

Det er igen besværet med at finde den gyldne middelvej.

Uden at jeg i og for sig var ked af arbejdet ved landbruget, saa var det vel nok den knap tilmaalte fritid i drengeaarene, der gjorde, at jeg besluttede mig til at ville lære et haandværk.

Der havde man da i hvert fald søndagen fri.

Et bestemt forhold har jeg altid fundet meningsløst. Tjeneste-drengen skulle ikke blot udføre det nødvendige arbejde med dy-renes pasning om søndagen, men det var tillige en fast regel paa de fleste gaarde, at han søndag formiddag skulle feje den med toppede brosten belagte gaardsplads.

Naar dertil kommer de usle karlekamre, gerne med indgang fra hestestalden, og med jordgulv, hvori rotterne havde deres gan-ge, mon man saa ikke har en del af forklaringen paa flugten fra land til by, der tog saa stærk fart i de første tiaar af vort aarhundrede.

Lærepladsen

Jeg bestemte mig for at lære murerfaget, men min far syntes ik-ke rigtig om det og mente, at han i hvert fald ikke kunne hjæl-pe mig ret meget i læretiden.

Jeg maatte saa blive ved landbruget endnu 3 aar efter min kon-firmation og tjente i de aar henholdsvis 70, 90 og 120 kr. aar-lig.

Derefter mente jeg saa at have konsolideret min økonomi, saa jeg ville være i stand til nogenlunde ved egen hjælp at klare læretiden, og 1. maj 1903 tiltraadte jeg min læreplads hos mu-rermester Hans Olsen, Englerup.

Læretiden var 3 aar. Jeg skulle have kost og logi hos mesteren og desuden de 2 sidste aar 50 øre om dagen. Mester og hans kone var rare, forstaaende mennesker, og jeg havde en dejlig tid hos dem.

Mester drev en ret stor forretning, og hans virkefelt var det halve Hornsherred. Han beskæftigede en stab af faste folk, der for størstedelens vedkommende havde arbejdet hos ham i en lang aarrække, og desuden i sommertiden et antal fremmede, til rejste svende.

Han var stærkt politisk interesseret og var vist nærmest soci-aldemokrat, noget som var temmelig enestående den gang, men som paa ingen maade ødelagde det gode forhold til hans mange kunder blandt bønderne.

Han holdt et socialistisk blad, saa vidt jeg husker hed det "Landarbejderen". Med ungdommens begejstring for det revolutionære slugte jeg na-turligvis bladets indhold med begærlighed, og jeg husker endnu et lille satirisk digt derfra, som maa have gjort et vist ind-tryk paa mig. Anledningen til dets fremkomst var en strejke i Stokholm, nær-mere betegnet ved byens natrenovation. Nu har "træk og slip" sagtens ikke været ret almindeligt den gang, saa en saadan strejke kan nok have været temmelig ubeha-gelig.

Imidlertid var en del studenter kommet det betrængte borgerskab til hjælp og havde meldt sig som strejkebrydere, og det var denne omstændighed, der havde inspireret til det omtalte digt, som jeg vil forsøge at gengive efter hukommelsen:

Maanen skinner paa Stokholm stad
og paa de svenske studenter.
Den vrider sin skæve mund til grin
for hver en tøn-de de henter.
Det er som en lystig karnevalsspøg,
i natmandens graa kostume.
Der er bare den forbandede røg,
- tøndens stramme parfume!
Det vil vare en stund, før den helt vaskes af,
den plet, som de der sig henter!
De dufter saa dejligt af det de er -
de brave svenske studenter!

Mester og hans kone var ældre folk, omkring 60 aar, og nu da jeg selv er blevet til aars, maa jeg ofte tænke tilbage paa den lykkelige tid, som jeg, for nu snart et halvt aarhundrede si-den, tilbragte hos disse elskelige mennesker.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

De var begge meget sangglade og kunne tit de lange aftener sæt-te sig hen sammen og synge de gamle folkeviser som: " Udi kampen de riddersmænd drage" o.a., som jeg desværre paa grund af komplet manglende sangstemme var afskaaret fra at deltage i.

Arbejdet laa som nævnt meget spredt og der kunne være 2 mil og mere til arbejdspladsen.

eg ejede en ret god cykle, der jo dengang ikke var slet saa almindeligt befordringsmiddel, som nu. Det skete da ogsaa af og til, at vi fik fremmede svende, der ikke havde en cykle.

Da man naturligvis gerne ville staa paa god fod med svendene, delte jeg beredvillig min cykle med dem, og det lod sig gøre paa følgende maade: Den ene kørte et godt stykke ud ad vejen, smed cyklen i grøften og gik videre. Naar den anden naaede frem til cyklen, kørte han et lignende stykke forbi den første, smed cyklen og fortsatte til fods og saa fremdeles.

Paa den maade kunne begge nøjes med at gaa halvdelen af vejen.

Disse fremmede svende spiste og boede hos mester, som dertil havde et stort værelse, kaldet svendekammeret. Jeg husker, at svendene foruden kost og logi fik 16 kr. om ugen.

Arbejdstiden var 10 1/2 time fra 6 morgen til 6 aften med 1/2 time frokost og 1 time middag.

Naar der saa var 1-2 mil til arbejdspladsen, vil man forstaa, at de arbejdere, som ikke var saa lykkelige at eje en cykle, ikke har kunnet tilbringe mange af døgnets timer hjemme.

Kort tid før jeg- kom i lære, havde mester omsider dristet sig til at anskaffe sig en cykle, og om hans første tid som cyklist fortaltes en lille morsom historie.

Han var en meget flittig mand og deltog selv daglig i arbejdet. Nu kunne det jo være ret besværligt for ældre folk at faa lært at manøvrere med dette moderne djævelskab, og for ikke at spil-de for megen kostbar tid derpå, trak han cyklen hen til ar-bejdspladsen om morgenen og øvede sig saa paa vejen hjem efter fyraften.

En morgen mødte han en bekendt, som spurgte, hvorfor han dog ikke satte sig op paa cyklen? Med et lunt glimt i øjet svarede den gamle: " Det har jeg skam ikke tid til!"

Var arbejdstiden end lang, saa var arbejdstempoet dog langt fra saa forceret, som det er nu, hvor alt arbejde udføres i akkord.

Der var ligesom mere arbejdsglæde, og arbejdstiden regnedes for kort i sammenligning med landbrugsarbejdernes, ligesom lønnen var betydelig højere, saa haandværkerne regnedes for en favori-seret klasse.

Under den sidste del af læretiden blev jeg ofte sendt ud for paa egen haand at udføre mindre arbejder paa gaardene, og var det saa længere borte, fik jeg gerne kost og logi paa stedet.

Naar jeg saa var færdig, og mester syntes, at jeg havde skilt mig godt fra det, spurgte han gerne: " Naa, kunne bonden saa finde ud af at stikke dig en daler i drikkepenge?".

Naar jeg saa gerne i sandhedens interesse maatte svare benæg-tende, kunne det godt falde ham ind at sige: " Saa skal han og-saa komme til at give dig to!". "Han faar s'gu lavet arbejdet billigt nok endda!". Saa stak han mig de 4 kr., som regningen naturligvis blev stør-re, og de var jo velkomne i en læredrengs anspændte økonomi.

Naar nogen dengang havde bestemt at lade et byggearbejde udføre, var dette omhyggeligt forberedt, undertiden aar i forvejen. De indvendige mure blev gerne udført af raa ler sten, som man selv fremstillede. Leret havde man paa marken, det blev æltet og formet i en træform, hvori man kunne fremstille 2 sten ad gangen.

De blev lagt ud paa jorden, som man først havde gjort nogenlunde plan, og naar de var tørret i solen, blev de kørt i hus, til der blev brug for dem.

Den egentlige byggesæson var ret kort. Det forekommer mig, at vi den gang havde mere langvarige og strengere vintre end nu, og længere end fra april til hen i november var der sjældent tale om at arbejde ved faget.

I vintermaanederne boede jeg hjemme hos min far, der var enke-mand, og jeg klarede mig ganske godt ved at tage arbejde som daglejer omkring paa bøndergaardene, hvor jeg fik kosten og 1 kr. i dagløn.

Da der ikke dengang fandtes nogen form for arbejdsløshedsforsikring, en saadan blev først oprettet i 1907, saa kunne en lang arbejdsløs vinter nok være lidt af et problem.

Mange af de ugifte svende gik en tur paa valsen, og en del af de gifte havde et eller andet bierhverv. Nogle havde vel ogsaa kunnet lægge lidt op ad sommerens fortjeneste, og kneb det rigtig, kunne de nok paa den sidste ende af vinteren slaa mester for et lille forskud.

Om dette fortæltes for øvrigt denne lille, pudsige historie: En svend kom en dag hen til mesteren, som han plejede at arbejde for, og ville gerne have et lille forskud. "Ja," mente mesteren "det kan du naturligvis godt nok faa, Jensen, men du tjente jo dog ellers godt sidste sommer, saa du kunne have klaret dig uden at tage forskud." - "Ja, det kan jo være meget rigtigt, mester," sagde Jensen, "men ser du, jeg havde engang en kamme-rat, som en sommer havde gaaet og sparet 200 kr. sammen, og saa gik manden gud hjælpe mig hen og fik vinterarbejde!"

Jeg blev saa færdig med de 3 læreaar, men endnu stod tilbage at erhverve et minimum af teknisk uddannelse for at kunne aflægge svendeprøve.

Svendeprøve

Da der ikke ude paa landet var adgang til at komme paa skole, saa løste man almindeligvis det problem ved en vinters ophold paa en folkehøjskole med tilhørende haandværkerskole.

Selv om et højskoleophold var umaadeligt billigt, 33 kr. om maaneden for ophold og undervisning, hvoraf man fik de 20 kr. i statsstøtte, saa var det dog alligevel nødvendigt at have lidt penge. Jeg kunne derfor ikke tillade mig at tage paa skole den første vinter efter udstaaet læretid, men maatte først arbejde et aar som forbundter og fik her 35 øre i timen.

Jeg tog saa næste vinter paa Køng Højskole paa Fyn, som dengang ejedes af forstander Niels Kierkegaard. I forbindelse med skolen var en haandværkerafdeling, som ledes af bygmester Marinus Jensen, og hvor vi haandværkere daglig fik nogle timers undervisning.

Som eksempel paa den udvikling, der er sket siden den gang, kan nævnes, at de fleste af os unge mennesker fra landet overhovedet aldrig havde set elektrisk lys. Glamsbjerg stationsby havde den gang lige faaet bygget elektricitetsværk, og vi elever havde faaet lov til sammen med en lærer at bese vidunderet.

Samtidig havde en ven af skolen, en gaardejer i byen, invite-ret os til at se gaardens elektriske installation, og jeg husker, at vi var meget imponerede af, at vi saadan bare ved at trykke paa en knap kunne faa lyset til at straale.

Højskolen havde et lille acetylgasværk, ogsaa et stort frem-skridt fra petroleumlampen. Der er ingen tvivl om, at de tekniske skoler, som nu findes i enhver større stationsby, er af den største betydning for haandværkeruddannelsen.

Alligevel tror jeg, at den uddannelse datidens unge haandværkere fik gennem højskoleophold i en mere moden alder, stod fuldt paa højde hermed. Efter endnu en vinter paa den samme skole, aflagde jeg foraaet 1909 svendeprøve og rejste til Jylland for at søge arbejde.

Paa Valsen

Lønnen var overalt i landet steget noget og laa nu paa 40-45 øre i timen med en 10 timers arbejdsdag. For kost og logi betaltes 7-8 kr. ugentlig. Alt var relativt billigt. For en færdigsyet klædning betaltes fra 20 kr., for en skræddersyet fra 40 kr. og for et par sko 7-8 kr.

Skatter var faktisk et ukendt begreb for den unge svend, for selv om vi nok i 1903 havde faaet indkomstskat til afløsning af de gamle hartkornsskatter, saa blev man simpelthen ikke saa længe paa et sted, at der blev tid til at sætte en i skat.

Arbejdsløshed ud over den sæsonbestemte kendte man meget lidt til. Det var i aarene op til 1914, hvad man ville kalde gode tider. Imidlertid maatte jo enhver svend med respekt for sig selv og sit fag en tur paa valsens, ud at lære noget mere, se andre sæder og skikke, og jeg havde naturligvis ogsaa udlængsel.

En dag sidst paa sommeren 1909 læste jeg i en avis, at en stor-konflikt i byggefagene i Hamburg netop var afsluttet, og at der nu var stor mangel paa bygningshaandværkere, og her var nu lejligheden til at føre mine rejseplaner ud i livet.

Nu var alle disse dikkedarer med fremskaffelse af pas, opholds- og arbejdstilladelse, dåbs-, vandels-, sundheds- og andre attester, som menneskene i vore dage elsker at plage hinanden med, slet ikke opfordret den gang.

Det eneste papir, man kunne faa brug for, var et hjemstedsbevis. Dette dokument, som var affattet paa dansk og fransk, var erklæring om, at hjemstedskommunen forpligtede sig til, som det hedder, "i trangstifælde at modtage ham til forsørgelse her i kommunen, saa længe han ikke bliver statsborger i en fremmed stat, eller i udlandet har erhvervet forsørgelsesret efter loven."

Efter at have fremskaffet dette dokument, underskrevet af for-manden for Saaby-Kisserup kommune, Jens Teglbjerg, og forsynet med Sjællands stiftsamts stempel plus en ulæselig underskrift, stod verden mig åben, og jeg købte omgående en billet til Hamburg.

Da det helt fra lærearene havde været min agt at rejse, saa havde jeg skaffet mig noget kendskab til tysk, saa egentlige sprogvanskeligheder havde jeg ikke.

Nu kan sprogvanskeligheder medføre mange baade pudsige og for-nøjelige situationer.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

Da det helt fra lærearene havde været min agt at rejse, saa havde jeg skaffet mig noget kendskab til tysk, saa egentlige sprogvanskeligheder havde jeg ikke.

Nu kan sprogvanskeligheder medføre mange baade pudsige og for-nøjelige situationer.

Historien om en murer, der gik under kælenavnet Jens Løgnhals, er jo ved at være klassisk, og temmelig kendt, men jeg vil alligevel gengive den, som den blev fortalt dengang.

Jens var lige ankommet til Hamburg og absolut uden kendskab til sproget.

Han boede sammen med en kollega, der havde arbejde, og denne havde forsikret ham, at han sagtens kunne faa arbejde, da der var brug for svende mange steder.

Han skulle bare gaa ind paa byggepladserne og spørge efter "der maurerpolier" og naar han fandt ham sige: "Stelst du Leute an?". Jens gik paa med frisk mod, men allevegne, hvor han kom, enten rystede man paa hovedet eller sagde: "Du kannst Morgen um sieben Uhr anfangen!"

Da kollegaen om aftenen spurgte, om han havde faaet arbejde, saa Jens meget mismodig ud og sagde, at der nok havde været nogle steder, hvor de havde sagt, at han kunne "anfangen", men først om syv uger, og saa længe ville han da ikke gaa og vente! Naa, misforstaaelsen blev jo opklaret, og næste morgen "um sie-ben Uhr" tog Jens fat et af de steder, han havde besøgt dagen før.

Om samme Jens, der var lidt af en vittig hund, fortæltes, at han engang var kommet til at skylde et mindre beløb paa et værtshus. Værten, som jo gerne ville have sine penge, men nødig ville støde den gode kunde for hovedet, sagde en dag: "Hør, Jens, hvis du nu betaler mig halvdelen af det, du skylder, saa vil jeg sige kvit med resten". "Ja," sagde Jens, "naar du er saa flink og sige -kvit med den ene halvdel, saa vil jeg skam ikke staa tilbage for dig, saa jeg vil sige kvit med den anden halv-del!"

At den lille notits i avisen ikke havde løjet for mig, fik jeg snart bekræftet.

Min første nat i Hamburg sov jeg paa Gewerkschafthaus, der ligger, eller maaske bedre, laa i nærheden af hovedbanegaarden. Da jeg næste morgen stod uden for bygningen sammen med mange andre tilrejsende svende, kom der af og til en muremester og spurgte, om der var ledige murere i blandt.

Jeg lod mig bortføre af en mester, der havde et 4 etagers bebo-elseshus under opførelse i Altona. Arbejdsforholdene var ikke saa lidt forskellige fra de, man var vant til.

Man skulle selv anskaffe en oprørespade og selv oprøre mørtlen. Hver svend fik udleveret en træspand og skulle selv hente vand til op røringer fra en vandtønde paa stilladset. Arbejdstempoet var væsentlig haardere end herhjemme, men udførelsen til gengæld gennemgaaende daarlig.

en daglige arbejdstid var kun 9 timer, og timelønnen var 85 pfennig, altså knapt 46 mark om ugen. I forhold hertil var leveomkostningerne ret smaa.

For værelse med morgenkaffe med et rundstykke til, betaltes 4 mark ugentlig.

Overalt i byen fandtes de saakaldte "btirgerlich mittagstisch", hvor man fik en udmærket middag med 2 retter og dessert for 60-70 pf. - Tørkosten sørgede man selv for, og den var ligeledes billig, f.eks. fik man 1/4 pund afskaaret paalæg, herunder og-saa røget laks, for 30-35 pf.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

Der var ingen vanskeligheder med at finde et værelse.

I arbejderkvartererne kunne man ikke gaa en gade lang, uden adskillige steder at se en plakat i vinduet "Zimmer Zu vermieten", og dette hang vist nok sammen med, at huslejen i Hamburg var ret høj, hvad man saa søgte at bøde paa ved at udleje et værelse.

Et forhold, som man i vore dage maa finde rent utroligt, var, at man saa godt som ikke brugte papirpenge i den daglige om-sætning.

Man havde 20 og 10 mark i guld, 5, 3, 2, 1 og 1/2 mark i sølv, 10 og 5 pf. i nikkel og 2 og 1 pf. i kobber.

I de aar, jeg var i Tyskland, har jeg kun en eneste gang faa-et en pengeseddel, og jeg havde det indtryk, at jævne folk nær-mest betragtede papirpenge med en vis mistro.

Naa, senere fik man jo dersteds rig lejlighed til at fastslaa rigtigheden af denne teori.

Nu var disse relativ gode lønninger ingenlunde gældende for alle arbejdere.

En vinter med meget langvarig frost arbejdedes nogen tid ved Hamburg-Amerika linens pakhouse. Der var timelønnen for saa-danne løsarbejdere kun 36 pf. med 10 timers arbejdsdag.

For --at opnaa en saadan tjans maatte man være paa pletten om morgenen før kl. 6.

Der blev antaget folk, som der var indkommet skibe, der skulle losses, og var man heldig at blive antaget, fik man udleveret et metalmærke, paa hvilket man om aftenen fik udbetalt 3, 6 mark.

Undertiden kunne man have arbejde flere dage, men ofte varede det kun den ene dag, og man kunne saa søge lykken igen næste morgen, og ikke sjældent med held.

Forholdene paa byggepladserne var overalt temmelig slagagtige. At ryge under arbejdet, eller holde en kort drikkepause, som man gør det herhjemme, var ganske utænkeligt.

Paa enhver større arbejdsplads kunne man være sikker paa at se mesteren eller en formand anbragt, saa han havde overblik over hele pladsen, og enhver slappelse i arbejdsintensiteten kunne medføre øjeblikkelig afskedigelse.

Under den første tid af mit ophold i Hamburg, gjorde den store mangel paa arbejdskraft, at dette forhold ikke kom saa stærkt til udtryk.

Senere i perioder med daarlig beskæftigelse, var det ikke usæd-vanligt, at man med mellemrum, ganske vilkårligt afskedigede folk, og næste morgen antog nye, øjensynlig for paa den maade at skabe en vis nervøsitet og derved faa hver enkelt til at an-strengte sig til det yderste af frygt for at blive den næste, der blev smidt paa gaden.

Naar man tænker tilbage paa disse uværdige forhold, som tyske arbejdere lod sig byde uden at kny, saa forstaar man ligesom bedre, at Hitler 25 aar senere var i stand til at gøre sig til herre over det tyske folk. Ogsaa mellem arbejderne indbyrdes kunne et vist tyranni gøre sig gældende.

Paa den enkelte byggeplads valgtes en tillidsmand, hvis eneste opgave, da enhver ret over for arbejdsgiveren var illusorisk, var at konstatere, at fagforeningsbøgerne var holdt i orden. Men desuden tillod man sig paa mange arbejdspladser at forlan-ge, at alle tillige skulle være medlem af det socialdemokra-tiske parti, og forlangte at kontrollere ogsaa partibogen.

En hævdelſe af, at ens politiske mening maatte formenes at være andre uvedkommende, eller en henvisning til at man ſom udlænding ikke havde ret til at deltage i tysk politik, ja, i givet fald kunne risikere udviſning, toges der overhovedet ikke hensyn til.

Da det var arbejdsgiveren, der ganske ſuverænt antog og afskedigede folk, ſaa havde man jo for ſaa vidt ikke direkte noget middel til at ſætte kravet igennem, men der var ſaa mange maader at gøre en enkelt mand helvedet hedt paa, ſaa man bøjede ſig over tiden for overmagten, hvis mulighederne for at finde andet arbejde ikke var ſaa gode.

Jeg maa i dag tilſtå, at jeg fik en vis aversion mod dette par-ti, ſaa denne maade at drive pol i tiſk agitation paa næppe er anbefalelsesværdig!

Som udtryk for, hvor ſvagt man i modsætning hertil stod over for arbejdsgiverne, ſkal lige nævnes et typiſk ekſempel.

Forud for 1. majdagen havde meſtrene efter vedtagelſe i deres organiſation ſat plakater op i arbejdſſkurene, hvori det hed: "De arbejdere, ſom paa foranledning af ſocialdemokratiſk agitation fejrer 1. maj, vil blive afskediget og vil ikke blive genantaget før 6. maj." Overfor denne provokation reagerede man overhovedet ikke, men mødte paa arbejdspladsen igen d. 6. ſom om intet var paſſeret.

Ved ankomſten til en by fandt man naturligviſ ſnart hen i ſkandinaviſk forening, kaldet "naverhulen", ſom havde afdelinger i alle større byer i Tyskland og Schweiz.

I Hamburg havde den dengang til huse i Schlagterſtraſſe, og her ſamledes naverne hver lørdag aften til hulemøde.

Foruden den ſelskabelige ſide var den tillige en gensidig underſtøttelſesforening, og dens offiſielle navn var "Skandina-viſk central underſtøttelſeſkaſſe", S. C. U. K., paa dette tids-punkt med hovedſæde i Zürich.

Foreningen havde et medlemsblad "Den farende ſvend", der blev redigeret og trykt i Zürich.

Det indeholdt bl. meget andet en "ſort tavle", hvor de naverne, ſom var ſtukket af fra en by uden at ordne deres mellemværende med deres værtsfolk eller andre, blev hængt ud.

Saadanne personer ødelagde jo navernes omdømme, og gjorde det vandiſkeligt for en ærlig ſvend at faa logi i en fremmed by. Det ſkal dog ſiges, at det var meget lidt, der var brug for tavlen, ſom maaske ogsaa nok havde en viſ præventiv virkning.

I mange afdelinger havde man en juleavis, ſom blev ſkrevet og illuſtreret af naverne. Den behandlede i tekst og tegninger årets begivenheder inden-for navernes kreds, og der uddeltes ſmaa hib til højre og venſtre. Mange af tegningerne var ſmaa kunſtværker.

Deſuden havde foreningen udgivet en "ſangbog for den farende ſvend".

Den indeholdt foruden de meſt kendte ſvenske, norſke og danſke fædrelandſſange, haandværkere ſange og viſer, heraf mange ſkrevet af naverne ſelv.

De var ikke alle lige lødige, men der var mange ſmukke ſange imellem. Særligt ſkal fremhæves en række ſange af "Foreningen for berejſte navers" gamle neſtor, nylig afdøde arkitekt Zacha Friis. Endeligt indeholdt den tillige et udvalg af tyſke viſer og ſange.

Nu smeder vi søm af vort brynje Staal
og gaar koffardis med vor skude, med
vikingeglansen vi stanger aal og dør
paa en kristelig maade.

Her skal gengives en af de sange, der blev sunget oftest af naverne

*Fra Arilds tid drog ud paa farten
de mænd fra nordens barske hjem.
Ved Nordkap plantede de standarten.
(:De-drog til Lombardiet frem:)
(:Og før end han:) Columbus levede
(:var Vinlands bred:) opdaget blevet af vor
tapre fædres skare,
af vor tapre fædres drift.*

*Da bæved franken ned ad Seinen.
Da hyltede England store Knud.
Da for de væringer saa væne
(:til Myklagaard paa kongens bud:)
(:Da drog de ud:) til øst og vester
(:med brask og bram:) med lurorkester. Saa
kom de kirkeklokker milde
og dannede hele verden om.*

*Men endnu rinder vikingblodet,
end farer navne viden om.
Gaa-trøstig frem med ungdomsmødet!
(:Husk paa den æt, hvoraf du kom:)
(:Og staar vi her:) hvor søen slynger (:sit vand
om bjerget:) højt vi synger, end lever fædres
stolte minde,
end drager naven viden om.*

*Vi er langt fra mænd i plade
med skjolde og med sværd ved lænd.
Men vi er haandværkssvende glade
(:og vi er nordens unge mænd:)
(:Hør Schweizerskov:) en fremmed tale (:Hør
naversang:) i dine dale.
Vi dine gæster højt dig prise,
du alpeland med bjerg og sø.*

zacha Friis.

Og her er en prøve paa de tyske viser. Den er uden forfatternavn:

De: Papst lebt herrlich i der Welt.
Es fehlt ihm nie an Ablosgeld.
Er trinkt den allerbesten Wein
D'rum mocht' ich auch der Papst wohl sein.

Doch nein, er ist ein armer Wicht.
Ein hübsches Mädchen kusst ihn nicht.
Er schläft in seinem Bett allein.
D'rum mocht' ich doch der Papst nicht sein.

Der Sultan lebt in Saus und Braus.
Er wohnt in seinem grossen Haus
voll wunderschöner Magdelein.
D'rum mocht' ich wohl der Sultan sein.

Doch nein, er ist ein armer Mann
denn, folgt er seinen Alkoran,
so trinkt er keinen Tropfen Wein.
D'rum mocht' ich auch nicht Sultan sein.

Getrennt veracht ich beider Glück
und kehrt in meinen Stand zurück.
Doch das geht mich mit Freuden ein
Halb Papst, halb Sultan mocht' ich sein.

D'rum Madel gib mir einen Kuss,
dann bin ich gleich der Sultanus.
Ihr trauten Bruder schenke ein,
damit ich auch der Papst sein kann.

Naar et medlem var paa valsen, fik han i de afdelinger, han kom til paa sin Vandring, 3 mark i rejsehjælp, en betydelig hjælp for en svend, hvis han var paa en længere valsetur, og det var vanskeligt at finde arbejde.

Det væsentligste var dog alligevel Kammeratskabet, samværet med landsmænd, og dette at kunne give hinanden tips om, hvor der var arbejde at faa o.l.

Hver lørdag aften var der møde i hulen. Her blev forhandlet om forskellige spørgsmål, sunget naversange, fortalt fantastiske historier, som gik under navnet "naverspind".

Fra disse aftener husker jeg et digt, der hed: "En daler paa vandring," og jeg har senere tænkt paa, hvilken forbindelse dette kan have med P.A. Heibergs "Rigsdalersedlens hændelser". Jeg har aldrig set det paa tryk, men prøver at gengive det ef-ter hukommelsen:

*Se det var med glans, at jeg ud ad mønten
sprang, det kan ej nogen nægte.
Fint var mit ydre og min klang
for jeg var ganske ægte.*

*Og i en sæk solid og stor
blandt andre blanke penge,
jeg kom til en fabrikants kontor
men der blev jeg ej længe.*

*Det var den selv samme dag ved
aftenstid, atter paa vandring gik jeg.
En arbejdsmand for dagens slid
som sløj betaling fik mig.*

*Af ham jeg snart min afsked fik,
det var, hvad jeg kunne vente.
Han til en pantelaaner gik
for sit værktøj hjem at hente.*

*Hos pantelaaneren jeg laa
i flere triste dage.
Hvad jeg hørte og jeg saa
det var bare suk og klage.*

*En kone græd, min mand er død,
det om et laan sig drejer.
To kroner hende manden bød,
hvorpaa jeg skifted ejer.*

*Konen gik til præsten hen
for at faa sin mand begravet,
og staklen hun mente saa
at alting var vel lavet.*

*Men præsten så', jeg troede dog,
du bedre var ved muffen,
men min tale bli'r derefter og.
Og saa puttede han mig ned i skuffen.*

*Præstens søn, studenten, kom
og bad i høje toner.
Hør, kære far, min pung er tom,
laan mig en halv snes kroner.*

*Jeg dem til bøger bruge skal,
men det var bare løgn med filuren,
for han sku' ud og slaa et vældigt knald,
og jeg kom med paa turen.*

*Hvorledes nattens rummel gik,
jeg kan ej rigtig sige,
det endte med sang og musik og med
drik, og saa havnede jeg hos en pige.*

*Om morgenen kom der en gammel knast
og så', flyt ud med hele grejen,
det var værten, der i en hast
kom for at hente lejen.*

Hulemøderne blev holdt i et særskilt lokale, men ogsaa livet i de egentlige restaurationslokaler var stærkt præget af skandinaverne.

Foruden disse havde ogsaa czekoslovanerne deres "Sokal-klub" her. I den ene side af lokalet var paa bordene anbragt de skandinaviske flag, og i den anden side czekernes mærke, et lille banner med ordet "Sokal". Czekerne hørte jo dengang under Østrig.

I restaurationen herskede lørdag aften forud for det egentlige hulemøde et muntert leben.

Efter hele ugen selv at have maattet sørge for aftensmaden, skulle naverne jo have lidt ekstraforplejning, og den lille tjener, Fritz, havde vældigt travlt.

Han havde efterhånden lært lidt, "navisk", og naar raabene fra de sultne navere blev ham for meget, sagde han med et stort smil "sah, hol la kjæft!", mens han for omkring i lokalet, og paa sit blandingssprog raabte: "Har eine pølse mit kartofflen bestelt?", eller hvad nu ordren havde lydt paa.

Dette afstedkom forresten engang en lille pudsighed.

En svend, der lige var kommet hjemme fra, bemærkede til sin kammerat: "Du, det er i grunden slet ikke saa svært at forstaa tysk."

Ja, det var lidt om arbejdsforholdene, og om navernes liv og levned i den gamle hansestad før verdenskrigen kom og ændrede tingene totalt.

Min gode ven, tømrer Walter Andersen, og jeg fandt, at det og-saa kunne være ganske interessant at prøve, hvordan det var at rejse som rigtig turist.

Med dette for øje havde vi indledt en intensiv sparekampagne, og havde omsider faaet samlet den nødvendige kapital.

Maalet var en rejse gennem Holland og Belgien, med ophold i de større byer, og med et længere ophold i Bryssel, hvor der den gang, sommeren 1910, var verdensudstilling, og derefter en tur til Paris. Om denne rejse er der jo ikke synderligt andet at berette, end hvad enhver turist kan fortælle.

Vi boede naturligvis ikke paa de allermest mondæne steder, hvilket medførte, at vi - især i Belgien - stiftede ret intimt bekendtskab med væggelus, et bekendtskab som jeg i den følgende tid adskillige gange fik lejlighed til at forny.

Fra Paris var det vor hensigt at fortsætte til Italien, men det blev der for mit vedkommende intet af, idet det lykkedes mig at faa arbejde, og dermed forlænge mit pariserophold til 3/4 aar. Jeg fandt, at det var værd at ofre Italiens-turen for.

Navernes 'samlingssted' var Paris ' var hotel ' Suisse ' i Rue Keller nær ved Bastille plads. Værten, en schweizer ved navn Feierling, var tillige leder af et bryggeri, hvor der ved den tid var noget byggearbejde i gang. Muremesteren, som havde dette arbejde, en tysker, havde brug for en svend, og saadan gik det til, at jeg kom til at arbejde i Paris.

Der var dengang mange danske haandværkere i Paris, men langt de fleste af disse var møbelsnedkere, der var enkelte danske sned-kermestre, og hos disse kunne de unge danske svende faa en start, blive lidt fortrolige med sprog og arbejdsforhold, og fik derigennem mulighed for senere at komme ind paa franske værksteder. Man fik indtryk af, at fransk møbelkunst stod højt. I en gade, Rue Faubourg Saint Antoine, som vi ogsaa kaldte for snedker-gaden, laa butik ved. Butik med smukke møbler, og den fordom i hvert fald mig at være noget ud over, hvad jeg havde set andre steder.

For mit eget fag laa det noget anderledes.

Bortset fra sprogvanskelighederne, var forholdene paa en fransk byggeplads, baade med hensyn til arbejdsmaade og materiale, saa forskellige fra vore hjemlige, at det ville være meget vanskeligt for en dansk murer at komme ind her.

Til murerarbejde anvendtes i stor udstrækning raa, tilhugne sandsten, som murerne selv tildannede, og de blev hensat om-trent som naar man herhjemme ser en gammel kampestensmur. Arbejde som man hos os nærmest ville henregne under stenhuggerarbejde.

Alt indvendig puds, og for en stor del ogsaa udvendig, blev ud-ført med gibs, et materiale, der er meget lidt anvendt af mure-re herhjemme.

Til gengæld havde franske murere saa godt som intet kendskab til cement, og det var paa dette omraade, min tyske mester hav-de specialiseret sig.

Sit meste arbejde havde han ude i forstædernes villakvarterer, ved pudsning af facader med en særlig slags puds, som han kaldte "Tyrolermusti".

Jeg husker, at vi engang behandlede facaden paa en større villa efter først at have rensat den for den gamle gibs puds.

I muren sad et stort stykke af en tysk granat, rimeligvis stam-mende fra beskydningen af Paris i 1870-71. Nu gik granatstykket løs og faldt ud under arbejdet, men villa-ejeren overvågede personlig, at det blev anbragt igen, nøjag-tig som det havde siddet.

Som nævnte havde vi det meste arbejde ude i forstæderne, og jeg kørte om morgenen med "metroen" fra Bastille plads ud til de gamle fæstningsvolde.

Aabningerne i voldene, hvor gaderne var ført igennem, var for-synede med gitterporte, og man kunne om morgenen se tolderne beskæftige; med at undersøge bøndervognene, naar de kom ind fra landet med levnedsmidler til byens forsyning, og afkrævede accise.

Straks fandt man det en smule komisk, men ved nærmere efter-tanke opdagede man, at vi havde det samme kineseri her hjemme med bomme over vejen, acciseboder, bommænd og det hele.

Leveforholdene var ogsaa helt forskellige fra de, jeg havde kendt i Tyskland. Her var ingen "Zimmer Zu vermieten". Kun faa almindelige arbejdere, som boede inde i Paris, havde en lejlig-hed. Man boede paa hotelværelser og spiste et dagligt maaltid i ho-tellets restaurant.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

Om dagen paa arbejdspladserne, i hvert fald de, jeg kom til at kende, havde man ingen faste spisepauser. Man spiste, naar man følte trang dertil, en stump af det herlige franskbrød, med ost eller et stykke chokolade til og drak en flaske rødvin, som man herhjemme drikker en Øl. En liter rødvin kostede i butikkerne 50 centimer.

Lønnen var omkring 10 franc om dagen, men jeg har egentlig in-gen klar erindring om, i hvilket forhold den stod til de almin-delige leveomkostninger. Der kunne i hvert fald nok blive råd til at se lidt paa byen. I hotellet i Rue Keller boede vi mange navere. Det var ikke pensionat i den forstand.

Vi betalte en fast pris for værelset og var frit stillet med hensyn til, om vi ville spise paa hotellet eller ikke. Almindeligvis samledes vi dog om aftenen i restauranten, og jeg mindes en ejendommelig fremtoning, der næsten hver aften kom og satte sig iblandt os.

Han var islænding, og hed Jan Angrimson. Han var en gammel mand - mager, med et sygeligt udseende, snavset og utrolig laset, og han havde altid en pakke med gamle bøger under armen. Foruden de skandinaviske sprog beherskede han tysk, engelsk og fransk.

Man sagde, at han havde været redaktør af et blad i Amerika, men om sig selv og sin fortid talte han ikke gerne.

Hans fikse ide var, at England havde planer om at fratage os Island og at engelske spioner forfulgte ham med det formaal at myrde ham paa grund af hans kendskab til disse planer.

Hvor den gamle stakkel boede, og hvad han opretholdte livet ved, blev jeg aldrig klar over. Han handlede vist lidt med gamle bøger, som han købte nede ved Seinekajen, men tilsyneladende var det den samme bogpakke, han hele tiden gik omkring med.

Julen 1910 havde naverne en indsamling og forærede ham et pænt sæt tøj, men nogle dage efter jul mødte jeg ham igen i de gamle pjalter, som han sikkert har befundet sig bedre i.

Jeg har ofte senere maattet tænke tilbage paa denne menneskelige tragedie. Da jeg fik arbejde i Paris, tilmeldte jeg mig naturligvis mu-rernes fagforening der, men jeg maatte senere lide den tort at blive smidt ud af den igen.

Fransk fagforeningstaktik bestod dengang, hvad den vist egent-lig ogsaa gør i dag, i tilsyneladende ganske planløst at etable-re strejker af kortere eller længere varighed, og da jeg af, gode grunde var ude af stand til at følge med i, hvornaar der var strejke og hvornaar ikke, saa lykkedes det mig aldrig at komme til at deltage i en saadan, hvad jeg egentlig var ked af.

En dag jeg kom hen i fagforeningen for at betale kontingent, betroede man mig, at der havde været strejke, og da det ikke fremgik af min bog, at jeg havde strejket med, blev jeg ganske simpelt hældt ud, hvad jeg, til trods for det beskæmmende i at blive betragtet som skruebrækker, tog med nogenlunde sindsro. Vi var nu naaet til foråret 1911, og træerne langs Boulevar-den stod grønne.

Jeg havde haft tid og lejlighed til at se og beundre det af Pa-ris, der nogenlunde er tilgængelig for almindelige smaa mennesker.

Et af de interessanteste minder har jeg fra besøg paa kirkegården Pere Lachaise, med dens mange pragtfulde gravmæler over hedengangne storheder og fra Montmartre kirkegård med mindstenen over vor store satiriker P.A. Heiberg.

Den danske indskrift paa stenen lyder:" stands vandrør og dvæl et øjeblik ved din landsmands grav! Herunder hviler Peter Andreas Heiberg, født i Vordingborg 1758, død i Paris 1841."

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

Da arbejdsforholdene i Paris egentlig aldrig rigtig havde til-talt mig, besluttede jeg mig nu uden større overvindelse til at pakke randselen og gaa en tur paa valsen med kurs mod den tyske grænse. Jeg fik en god rejsekammerat, en tysk murerarbejdsmand, som jeg havde arbejdet sammen med. Hans historie, som han fortalte mig, var for øvrigt ganske in-teressant.

Han var berliner, søn af en officer, og kom efter at være gaaet ud af skolen i boghandlerlære. I attenaarsalderen fik en ubæn-dig eventyrlyst ham til at stikke af hjemme fra.

Han kom til Frankrig, lod sig hverve til fremmedlegionen, hvor han tjente 7 aar i Marokko, vendte hjem til Tyskland og aftjen-te sin værnepligt som prøjsisk soldat. Nu var han havnet i Pa-ris, hvor han havde hutlet sig igennem vinteren med tilfældigt arbejde. Han var ca. 30 aar, en udpræget vagabondtype med et vældigt vildmandsskæg, men et dejligt menneske og en pragtfuld kammerat.

Det var ikke det samme at gaa paa valsen i Frankrig som i Tysk-land, hvor der i hver by fandtes et svendeherberge, noget sådant kendtes ikke her.

Da vi efter den første dags vandring kom til en lille by, tog vi ind paa det mest beskedne hotel, vi kunne finde, men allige-vel kom det til at koste os 7 franc.

Vi havde nok lidt penge paa lommen, men vi blev hurtigt enige om, at dette kunne kapitalen ikke holde til i længden.

Vi fandt saa ud af, at vi kunne tage et længere hvil midt paa dagen, og saa fortsætte til det blev saa mørkt, at vi uden at vække for megen opmærksomhed kunne indlogere os i en høstak el-ler et lignende billigt logi og forlade det om morgenen, før der blev for meget liv i landsbyen, for folk af vor slags var ikke velsete.

Man var i Frankrig ganske ukendt med begrebet en rejsende svend. De blev simpelt hen betragtet som vagabonder, eller det som var værre

Det kunne derfor nok hænde, at folk, vi mødte i skumringen og paa mindre befærdede veje, gik i en stor bue uden om os, maa-ske ogsaa noget paa grund af kammeratens vildmandsskæg. eg mindes en tidlig foraars morgen, vi nærmede os en skov.

I skovbrynet laa et hus og ud herfra kom en mand. Da han fik Øje paa os, blev han staaende og ventede, og vi fik det ind-tryk, at han ikke brød sig om at have os i ryggen ind gennem skoven.

Imidlertid maa han vel have fundet os nogenlunde ufarlige og slog følge med os.

Han indledte en samtale, og da han hørte, at min kammerat hav-de været baade fransk og tysk soldat, blev han meget interes-seret i at høre, hvem han ansaa for at være de bedste soldater.

Min kammerat svarede lidt diplomatisk, at paa nogle felter maatte den franske soldat siges at have visse fortrin og paa andre den tyske, og udviklede dette i en længere søforklaring, som øjensynlig tilfredsstillede vor nye ven, for da vi naaede en jernbanestation paa den anden side af skoven, inviterede han os paa morgenkaffe med cognac, før vi skiltes, og han rejste videre med toget.

I Reims fik vi lejlighed til igen at komme af klæderne og sove i en seng.

I denne by fandtes et asyl for subsistensløse personer, og her samledes om aftenen en broget skare af landevejens børn.

Vi kom ind i en forhal, hvor en politibetjent holdt orden. Han kommanderede os hen i et hjørne og beordrede os til at pudse vort fodtøj.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

Vi fik en smule forstaaelse af, hvad det var for selskab, vi var kommet i, da vi saa, at børster og sværte var lænket til væggen med kæder.

Alle vore ejendele blev mod kvittering afleverede ved en skranke, og derefter gav betjenten en ordre, som jeg, med mit begrænsede kendskab til fransk, ikke opfattede, men som bevirkede at vi blev delt i to flokke, en stor og en meget lille.

Jeg saa nok, at min kammerat gjorde tegn til mig, men før jeg fik besindet, var jeg sammen med den store flok paa vej til badning.

Her fik vi ordre til at samle alt vort tøj i en bylt og aflevere det. Efter badet blev vi iført asylets tøj, og vort eget forsvandt i en desinfektionsovn.

Bagefter blev jeg klar over, at ordren havde lydt paa, at de der ikke havde lus skulle træde til side, og de kunne beholde deres eget tøj.

Efter badet fik vi suppe og et stykke franskbrød, blev derefter ført til en stor sovesal, hvor hver mand fik anvist en dejlig ren seng. Da jeg næste morgen fik iført mig mit eget tøj, tør jeg nok antyde, at jeg lignede ridderen af den bedrøvelige skikkelse. Mit forholdsvis pæne tøj var utroligt krøllet, og kammeraten lo mig naturligvis ud, fordi jeg saadan havde dummet mig.

Jeg skal ikke forsøge nærmere at skildre turen gennem Frankrig. Vi var nu naaet den sidste jernbanestation før den tyske grænse.

Min kammerat, som af en eller anden grund var kommet hovedkulds hjemmefra, havde ikke andre papirer hos sig end sit hjemsendel-sespas fra fremmedlegionen, og jeg mente derfor, at han maaske nok kunne faa vrøvl med de tyske grænsegendarmen, og tænkte at han lettere slap igennem som togrejsende.

Vi tog altså med toget, men denne forsigtighedsforanstaltning kunne vi godt have sparet.

Nu har vort udseende heller næppe været særlig tillidsvækkende; gendarmen slog i hvert fald uden tøven ned paa os, og invitere de os ind i vagtlokalet for at tage vore papirer i nærmere øjesyn.

Mit hjemstedsbevis med de fine stempler fra flere generalkonsuler tilfredsstillede ham straks, men da han havde underkastet legionæren et længere forhør, erklærede han, at han saa sig nødsaget til at beholde ham, til han næste formiddag kunne faa lejlighed til at fremskaffe nærmere oplysninger.

Mit hjemstedsbevis med de fine stempler fra flere generalkonsuler tilfredsstillede ham straks, men da han havde underkastet legionæren et længere forhør, erklærede han, at han saa sig nødsaget til at beholde ham, til han næste formiddag kunne faa lejlighed til at fremskaffe nærmere oplysninger.

Jeg var jo lidt ked af at skulle skilles fra min rejsekammerat, og da han forsikrede, at det nok skulle gaa i orden, saa han kom fri næste formiddag, lovede jeg at vente paa ham.

Jeg fulgte med hen til arresten, et meget lille hus med spids tag, der mindede mig om sprøjtehuset i en dansk landsby.

Da vi naaede derhen, tilbød gendarmen, at hvis jeg ville, maat-te jeg godt blive sammen med kammeraten, og da dette var et billigt logi og vel kunne være lige saa godt som de jeg var vant til, saa tog jeg med tak mod det sikkert venligt mente tilbud.

Bygningen var delt i to rum, og det var aabenbart ikke ofte, der var gæster, for i det forreste rum laa en slagtet ged og spærrede døren ind til cellen.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

i fik dyret fjernet og kunne tage vor ny bolig i besiddelse. Rummet var ikke meget større end en kobaas og mindede ogsaa om en saadan.

Paa gulvet laa noget halm og et par tæpper, og den eneste åbning foruden døren var et lille hul øverst oppe i taget.

Da gendarmen havde budt os god nat og laaset døren, gik vi til ro, og efter en lang dagsmarch sover man lige vidunderligt, enten det er paa edderdun eller kun paa "svinefjer" som her.

Tidligt næste morgen kom vor elskværdige "vært" for at lukke mig ud, og da jeg efter et "paa gensyn" til min kammerat fulg-tes med ham derfra, rådede han mig til ikke som aftalt at ven-te, men fortsætte rejsen, Jeg tog saa, som det havde været bestemmelsen, toget til Saarbrücken for at søge arbejde der. For, øvrigt viste det sig, at min kammerat havde haft ret i hans bedømmelse, for da jeg næste morgen kom ud fra herberget, hvor jeg havde overnattet, gik han udenfor og ventede paa mig.

Jeg havde straks den første dag faaet arbejde, og da min ven fik et job som teglværksarbejder - ikke langt fra byen -, kunne vi stadig vedligeholde forbindelsen, og vi foretog om søndagen mange interessante udflugter sammen, da min ven næppe ville slippe ud foreløbig.

Jeg mindes her særligt en udflugt til slagmarken for den første træfning i den fransk-tyske krig 1870-71 ved Spichern ikke langt fra Saarbrücken.

Der findes her et af de sædvanlige tyske kolossale mindesmærker, Die Winterberg Denkmal, med indhugget navne paa de faldne, her-under en del danskklingende, sagtens sønderjyder, som efter 1864 har maattet gøre tysk krigstjeneste.

Der var denne sommersøndag stort besøg, navnlig af "Kriegervereine". som ankom med vajende faner og klingende spil. En gammel medaljeprydet veteran, som øjensynlig havde opsynet med mindesmærket, modtog de forskellige selskaber med et lille stærkt patriotisk præget foredrag om slagets gang og dets betydning for krigens udfald, og han sluttede hver gang: " Uden Spichern intet Metz! Uden Metz intet Sedan! Uden Sedan intet Paris! Uden Paris ingen kaiserkrone! " Og endte: " Ja, mine herskaber, jeg kunne fortælle Dem meget mere endnu om dette for vort fædreland saa berømmelige slag, hvis blot De havde haft tid til at høre paa mig."

Efter denne salut blev han af hans patriotiske tilhørere belønnet med rundelige drikkepenge, hvorefter han skyndte sig hen til det næste selskab for at gentage forestillingen.

Efter et par måneders ophold i Saarbrücken vaagnede rejselystene på ny.

Jeg besluttede at "hugge Sækken", og sammen med 2 tyske kolleger vandrede jeg syd over Strasbourg og Muhlhausen til Konstanz am Bodensee.

Heller ikke her blev opholdet af lang varighed. Jeg ville til Schweiz, mens det endnu var sommer, og efter at have arbejdet et par uger, og haft lejlighed til at kigge lidt nærmere på den interessante gamle by, gik nu turen over Zürich og Luzern til Bern.

Her traf jeg en tidligere arbejdskammerat fra Hamburg-tiden, Laurits Frederiksen, og sammen med ham fik jeg arbejde i en lille by, der hed Mönzingen oppe i Berner Oberland ved opførelse af et sindssygehospital. Dog, vandrelysten sad stadig i blodet.

Varmen var næsten ulidelig, 33 grader i skyggen, myggene var nær ved at æde os. Og naar saa alt det kommer, at vi fra vor arbejdsplads havde udsigt til den evige sne på toppen af Die Jungfrau, hvem vil saa fortænke os i, at vi faldt for fristelsen til at tage en lille rask valsetur, mens varmen fik udraset? Efter en herlig tur, hvor varmen jo tillod at benytte det helt billige logi hos "Madam Grämeier" naaede vi Basel, og fandt at det nu maatte være slut for en tid med denne vagabonderne. Det nu maatte være slut for en tid med denne vagabonderne.

Der var mærkværdig få schweizere beskæftiget ved murerfaget. På mange pladser var der saa godt som udelukkende danske og tyske svende. Der var ogsaa en del italienere, men de var ret dårlige haandværkere og var nærmest beskæftigede med det mindre byggeri.

Arbejdsmanden kunne, selv i en større by som Basel, være mærkelig primitiv. På en bygning, hvor jeg arbejdede, blev, f.eks., naar et læs mursten kom til pladsen, arbejdsmænd og svende kaldt sammen til aflæsning.

Denne foregik på denne maade, at mandskabet anbragte sig på løbebroerne og langede murstenene fra haand til haand helt op til 4. etage.

Som modsætning hertil var på en anden bygning - ganske vist et større kompleks - lagt tipvognsspor, og materialerne blev hejst op med svingkran og med tipvogne kørt omkring på bygningen.

I Schweiz traf man mange af de tyske "Fremdgeschriebne", fremmedskrevne, en slags hemmeligt broderskab. De havde rundt i de forskellige byer deres "Bueder", svarende til navernes huler, og holdt her deres møder, til hvilket der vaagedes meget nøje over, at ingen uvedkomne fik adgang. Det hele var åbenbart et levn fra den gamle Zintft.

Ved optagelsen forpligtede den unge svend sig, saa vidt jeg har forstaaet, til ikke i et tidsrum af to til tre aar at vende tilbage til sit hjemsted, ligesom der var visse regler for, hvor langt omkring i verden han i den tid skulle være naaet.

Desuden bar de en slags uniform, ægte tysk, bestaaende i meget vide benklæder i molsskind eller fløjls prydet med sorte galoner, fløjls vest med to rækker perlemorsknappe, høj silkehat eller sort bulehat med en mægtig skygge og langt sort slips, bundet direkte i halslinningen på den hvide skjorte, idet det var forbudt at gaa med flip, ligesom det var forbudt at bære overskæg.

De maatte derimod nok bære hageskæg, og det komisk at se de helt unge svendes fortvivlede kamp for at fremtrylle denne mandlige prydelser, og vi beskyldte dem for at ligge i krig med gæslingerne, og at det endnu stod hen i det uvisse, om det blev dun eller haar, de fik på hagen.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

For øvrigt var det forbudt at vise sig i andet tøj, og de bar saaledes deres uniform baade søgn og hellig. Naar de var naaet igennem de foreskrevne vandreaar, blev de "Einheimische" eller "Vollbartgesellen", og fik som tegn paa denne værdighed ret til at bære overskæg.

Foruden de ovenfor nævnte fandt² endnu to andre "broderska-ber", som i hvert fald kun i det ydre adskilte sig fra de første derved, at de havde henholdsvis røde og blaa slips og galoner, men der herskede øjensynligt et dødeligt fjendskab mellem disse tre indbyrdes.

Paa arbejdspladsen kom dette i almindelighed ved, at man fuld-kommen ignorerede hinanden, men om aftenen kunne det undertiden komme til rene braavallaslag, hvor blodet flød.

Sommeren gik, og det begyndte at ebbe ud med arbejdet.

I begyndelsen af december blev min kammerat og jeg arbejdsløse, og vi besluttede os til i strid med almindelig sædvane hos trækfugle paa den aarstid at drage mod nord.

Da der nu ikke var større mulighed for at finde arbejde under-vejs eller for overhovedet at finde noget langt ind i det nye aar, fandt vi, at vi passende kunne anvende vintertiden til at faa set os lidt om i Tyskland. om medlem af "Centralverband der Maurer Deutschlands" kunne vi hæve 1 mark i rejsepenge i hver by, hvor der fandtes en afde-ling, dog begrænset til 40 mark i et aar

. Dertil fik vi 3 mark i skandinavisk forening, i de byer, hvor en saadan fandtes.

Dette var vort økonomiske grundlag sammen med en beskeden startkapital ved afrejsen fra Basel. Afstanden mellem byerne var ret stor, og det betød, at vi nor-malt havde en dagsmarch paa omkring 40 km. undertiden mere.

Vi besøgte en del af de gamle sydtyske byer bl.a. Heidelberg, Heilbrunn, Goppingen, Ulm, Augsburg og Mtinchen, som vi naaede til jul, og her var vi skandinavisk forenings gæster ved en rigtig dansk juleaften med risengrød og gaasesteg.

I mine gemmer fandt jeg forleden dette lille digt af Jeppe Aakjær, som han engang har sendt som julehilsen til naverne i Ztirich:

*i sidder herhjemme og længes derud
mod blinkende tinder og flader,
mod liv, der ej druknes i graahed og
slud, mod købslag i fremmede boder,
mod alper i glød, mod en høj horisont
mod rejser og router al jorderig rundt,
bort, bort fra de stængede. Gryder!*

*I gaar vel og stirrer jer øjet i vand
paa alle de funklende tinder
og længes herhjem mod vort taagede
land med alle dets juletræsminder,
mod hytten og hyggen, en kærest, en
bro'er mod haandtryk og smil - og en
krumbøjjet mor, der sidder i stolen bag
ovnen.*

*Saa længes og trænges hver kvindefødt
sjæl fra livsløbets stunder begyndte,
mens støvlerne stødtes for taa og for
hæl, og saalerne slides saa tynde.
I længsel at vandre mod uvisse maal
med tusinde mil bag den lasede saal
er lov for en randselens ridder.*

Afstanden mellem Mlinchen og Nlirnberg kunne lige klares i løbet af juleugen, saaledes at vi kunne fejre nytår hos naverne der.

Der er altid en egen stemning over en jul i det fremmede sammen med landsmænd, og dette føles ikke mindst, naar man som van-dringsmand kommer og bliver budt velkommen og behandles som en kær gæst. Sammenholdet og kammeratskabet blandt naverne var forbilledligt.

Midt i januar naaede vi Leipzig, hvor vi i hulen blev gjort op-mærksom paa, at der her var 1 1/2 mark ekstra at hole for en farende svend.

Den, i hvert fald den gang, kendte varietieskuespillerinde Dag-mar Hansen, der var blevet gift med en tysk læge, Heinemann, og nu boede i Leipzig, havde stiftet et legat for rejsende danske haandværkere, som heraf ved henvendelse til det danske konsulat fik udbetalt nævnte sum i rejsehjælp I en smuk gestus.

En søndag i januar 1912 var der valg til den tyske rigsdag, og da vi den dag naaede til herberget, jeg husker ikke i hvilken by, var stemningen høj i anledning af stor stemmefremgang for socialdemokratiet.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

Nu fandtes disse svendeherberger mange steder i arbejdernes forsamlingsbygning, hvilket var tilfældet her, og efterhaanden som valgresultaterne indløb, steg begejstringen, og vi rejsen-de svende blev inviteret til at fejre sejren med byens arbejdere.

Det blev en baade bevæget og fugtig aften

.
Den socialdemokratiske valgsejr blev forøvrigt saa stor, at partiet for første gang fik sæde i rigsdagens præsidium, hvor Philip Scheidemann blev første viceformand.

Forøvrigt førtes stadig en ret skarp kurs i partiets blade.

Nu fandtes disse svendeherberger mange steder i arbejdernes forsamlingsbygning, hvilket var tilfældet her, og efterhaanden som valgresultat
terne indløb, steg begejstringen, og vi rejsen-de svende blev inviteret til at fejre sejren med byens arbejdere.

Det blev en baade bevæget og fugtig aften

.
Den socialdemokratiske valgsejr blev forøvrigt saa stor, at partiet for første gang fik sæde i rigsdagens præsidium, hvor Philip Scheidemann blev første viceformand.

Mange af disse havde 2 chefredaktører, der skiftevis redigere-de bladet og afsonede kortere eller længere fængselsstraffe.

De havde næsten daglig omtale af stedfundne soldater mishand-linger.

I den lille garnisonsby Osterrade udspillede i 1912 et uhygge-ligt drama af denne art. En soldat begik selvmord efter først at have skudt en af sine værste plageaander, en kaptajn. Redaktionen i det socialdemokratiske blad "Hamburger Ekko" skrev i den anledning nogle meget skarpe artikler om mishand-ling af de tyske soldater, og blev herfor for fornærmelse mod militæret idømt 6 måneders fængsel.

I bladet kunne man en dag læse følgende lakoniske meddelelse: "Redaktør N. N. har for et tidsrum af 6 md. taget pension i statspensionatet Fuhlsbittel.

De allerfleste tyske herbergs senge var forholdsvis rene, og der blev ført en ret skarp kontrol med, at gæsterne ikke medbragte uønskede smaadyr.

Før man fik anvist en seng blev hver enkelt rejsende "nachge-spant", hvilket betyder, at herbergsfatter personligt eftersaa hver skjorte, specielt halslinningen, og fandt han et af de forhadte smaadyr, blev dets indehaver uvægerligt afvist og maatte trække i klunset igen.

I bedste fald fik han lov til at tilbringe natten paa en træ-bænk nede i slyngelstuen "Knakke rejsen", som det hed i fag-sproget.

Som yderligere sikkerhed sov man helt nøgen, hvad jeg for mit vedkommende al tid gjorde, og jeg har da heller aldrig i mine vandrerkaar haft lus.

Det kunne nok i den kolde vintertid være lidt ubehageligt at dykke ned i en klam seng uden en trevl paa kroppen, men blodet rullede jo rask dengang, og snart var man varm og veltilpas.

Aftenerne paa herbergerne sammen med den brogede flok af lan-devejens børn kunne godt være interessante og morsomme. Der var ofte nogle iblandt, som havde et eller andet lille talent at underholde med, og man stak efter hinanden med smaadrillerier i al gemytlighed.

Der var smaa ejendommeligheder, der skulle karakterisere de forskellige fag, f.eks. havde murerne af en eller anden mystisk aarsag faaet ord for at være dovne.

Jeg husker saaledes, at en børstenbinder, som forøvrigt præsen-terede sig som "Haarkilnstler" und "Zahnbilrtsentecknicher", for-talte følgende historie, der skulle illustrere nævnte egenskab hos murerne: "I en by blev opført en kirke, og øverst paa taarnet var man i færd med at opstille nogle marmorfigurer. En mand standsede op paa gaden og begyndte at stirre op mod taarnet. Efterhaanden kom flere til, og en af disse siger til den før-ste: "Undskyld, men hvad er det egentlig De kigger efter?". "Jo, kan De se den figur oppe paa taarnet? Jeg staar og spekulerer paa, om det er en statue, eller det er en af murerne!". De stirrede videre en rum tid, men pludselig udbryder den e-ne: "Det er skam en murer. Han har bevæget sig!".

Det var undertiden rene drenge, man saa gaa paa valsen i Tyskland.

Læretiden var for murere kun 3 aar, saa en dreng kunne være udlært, naar han var 17 aar. Om en saadan fyr, der var kommet paa valsen fortaltes denne historie: "Da han om aftenen paa et herberge tog sin madpakke frem brast, han i graad. En ældre svend spurgte medfølende, hvad der dog var i vejen, og han snøftede: "Det er endnu mad hjemme fra min mor!". "Naa, sagde den gamle, hvor længe har du været paa valsen?". Og knægten svarede: "I overmorgen bliver det 3 dage!".

Paa vor vandring var vi 2 sider naaet til Berlin, hvor vi gjorde ophold i nogle dage. I de større byer kunne vi faa rejsehjælp i 2 dage og i Berlin i 3 dage, dog kunne vi kun hæve 1 mark om dagen.

Da det kun kostede 30-35 pf. at bo paa herberget, var der endda lidt tilovers til andre fornødenheder, og vi benyttede de 3 da-ge til at se lidt paa byen.

Imidlertid var det ved at være slut med de 40 mark fra fagfore-ningen, de sidste 2 mark hævede vi i Spandau og Nauen, de før-ste 2 byer efter Berlin, saa nu var der for alvor ved at blive smalhans. En rigtig farende svend bør naturligvis kunne fægte sig frem, men her led jeg under mine hævninger, da det var mig komplet umuligt at betle, denne "skavank" er velsagtens medfødt og y-derligere forstærket gennem min opvækst blandt mennesker med den, set med nutidsøjne, mærkelige indstilling at sætte en ære i at klare sig selv og ikke bede andre om noget.

Der var imidlertid en ganske lille reserve fra "bedre dage", saa lidt brød og pølse kunne der endnu blive raad til, men pen-ge til "hotelophold" skulle jo gerne spares.

I nogle byer gav fagforeningen en sovebillet til svendeherber-get i lokalgeschenck til svende, som havde opbrugt den ordinæ-re rejsehjælp, og saa var den klaret, men det skete ogsaa-særlig i de mindre afdelinger - at kassens økonomi ikke kunne bære dette, og saa maatte der findes en anden udvej.

I saadanne tilfælde gik vi simpelthen ind paa politistationen og meldte os "aufdachslos".

Der blev man saa, som regel af en temmelig brøsig betjent, ind kvarteret i en celle, hvis hele inventar bestod i en træbriks med tangmadræs og et tyndt tæppe, men trods alt en smule mere komfortabelt end det, jeg havde boet i ved den franske grænse aaret før.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

Næste morgen kl. 6 blev vi lukket ud og stod saa igen paa lan-devejen, naturligvis uden morgenkaffe. Naa, men man kan jo heller ikke forlange alverden for den pris.

Nu forudsatte disse frejdige henvendelser til politiet om logi, i høj grad ogsaa at man havde sine papirer i orden, og hertil hørte at man havde en arbejdsseddel fra den sidste arbejdsplads.

Uden bevis for, at man inden for et vist tidspunkt havde haft beskæftigelse, kunne man ganske simpelt arresteres for løsgængeri, og logiet blive af længere varighed end ønsket.

Det var nu blevet rigtig vinter med streng frost, og da vi en dag sent paa eftermiddagen naaede Elben, var den tilfrosset. Over floden førte en vej, som var afmærket med pilekviste paa begge sider og bestrøet med grus.

Vi tog dette som tegn paa, at nogen havde overtydet sig om, at isen var sikker, og begav os trøstigt paa vej over mod den an-den bred.

Da vi naaede over, blev vi imidlertid modtaget af en mand med stort skæg og hund, og han afkrævede os\betaling for at have benyttet vejen.

Dette var for saa vidt ganske naturligt, da det var færgeman-den, som nu, da floden var lagt til, forsøgte at opretholde sin gesjæft paa denne maade.

Da vi i omtrentlig overensstemmelse med sandheden erklærede, at vi ikke ejede penge, blev manden temmelig ubehagelig og erklærede, at saa maatte vi gaa tilbage igen. "I tror vel ikke, at jeg har gaaet og lavet dette for min fornøjelse", sagde han. For at komme over en bro skulle vi gøre en omvej paa ca. 10 km., saa havde det ikke været for den temmelig glubsk udseende hund, havde vi vel nok prøvet at ignorere den vrede mand.

Da vi vendte os for at gaa tilbage, maa han vel have indset, at han ingen mulighed havde for at faa penge af os, for han gav os alligevel lov til at passere.

Efter en kedsommelig tur over Ltineburg hede naaede vi i slut-ningen af januar Hamburg, hvor vi i hulen blev hilst velkommen af gamle venner og kammerater.

Det var nu for alvor blevet vinter med en snes graders frost, saa det var jo ikke til at tænke paa at faa arbejde ved faget. Vi klarede os dog fint den korte tid, til det igen blev foraar, ved noget arbejde i ny og næ over ved Hamburg-Amerika linjen.

Hen paa sommeren indtraf en periode med ringe beskæftigelse, saa jeg stak en tur op til det gamle grænseland, hvor der var arbejde nok at faa.

Det spændte forhold mellem dansk og tysk, som man havde hørt om, mærkede jeg egentlig ikke til. Det ytrede sig vel ogsaa nærmest inden for skole og foreningslivet, som jeg jo ikke fik føling med. I det daglige arbejde gik det ganske gnidningsløst.

Jeg arbejdede resten af aaret i Sønderjylland og rejste ved vinterens begyndelse tilbage til Hamburg i anledning af en gammel vens død.

Her havde jeg det held at faa arbejde hos en af mine tidligere mestre, en svensker ved navn Hjalmar Nielsen, som netop havde paabegyndt et større byggearbejde.

Da dette sommeren 1913 var færdigt, blev jeg enig med mig selv om, at det nu skulle være slut med det omflakkende liv, og jeg rejste hjem.

De fleste af kammeraterne, jeg traf derude, er ligesom jeg vendt hjem. Nogle har dog slaaet rod og bosat sig i det frem-mede. Ganske enkelte lader sig tryllebinde af det frie liv paa landevejene.

Meningen med at rejse ud skulle gerne være den at dygtiggøre sig i sit fag, at faa set lidt af verden udenfor og lære andre folks sæder og skikke at kende.

Tilbage igen

Alt dette er jo imidlertid nu en saga blot og vender sagtens aldrig tilbage under den form, vi gamle kender. De 2 store krige er jo ikke gaaet sporløst hen over vor gamle verdensdel, og er man pessimist, kunne man være tilbøjelig til at spørge sig, hvad der vel blive tilbage efter den tredje?

De forløbne 4 aar havde ikke ændret forholdene synderligt her hjemme.

Den daglige arbejdstid var stadig 10 timer, og lønnen var kun steget nogle faa øre, vel lige akkurat nok til at dække de vok-sende leveomkostninger.

Saa kom krigen 1914, men der gik dog nogen tid før den deraf følgende dyrtid for alvor satte ind og endnu længere, før det lykkedes arbejderne at faa nogen egentlig kompensation for den.

De forløbne 4 aar havde ikke ændret forholdene synderligt her hjemme.

Den daglige arbejdstid var stadig 10 timer, og lønnen var kun steget nogle faa øre, vel lige akkurat nok til at dække de vok-sende leveomkostninger.

Saa kom krigen 1914, men der gik dog nogen tid før den deraf følgende dyrtid for alvor satte ind og endnu længere, før det lykkedes arbejderne at faa nogen egentlig kompensation for den.

Endnu i 1916 var timelønnen kun naaet op paa 60 øre, men nu tog dyrtiden for alvor fart, og timelønnen steg med een gang til 1,20 kr. og derefter til 1,60 kr. og var ved krigens slutning 1,86 kr. Dette stod vist nok i forbindelse med den nedsatte arbejdstid, der endelig bragte opfyldelsen af det gamle krav om 8 timers dage.

I 1915 havde jeg giftede mig og sat bo i Tølløse, hvor jeg med korte afbrydelser siden har haft mit virke. Efter krigen faldt priserne langsomt uden dog at naa ned til før krigs niveauet.

Samtidig faldt naturligvis ogsaa lønnen, som i begyndelsen af tyverne naaede ned paa 1,18 kr. i timen, men begyndte saa at stige langsomt igen.

Der var relativ god beskæftigelse, og denne varede stort set ved - i hvert fald ude paa landet - til krisen omkring 1930 satte ind.

En væsentlig årsag til disse aars gode beskæftigelse paa landet, var jordlovene af 1919 med afløsning af len og stamhuse. Mange nye husmandsbrug blev oprettet. Alene paa denne egn blev paa Tølløse Gaarden oprettet 24, paa Ryegaard 18 og paa mindre gaarde tilsammen ca. strakte sig over flere aar, i lang tid.

H.Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

I 1907 havde vi faaet loven om arbejdsløshedsforsikring, og nu var vi befriet for den al vor lige risiko, som den før omtalte svend var ude for, der en sommer havde lagt pW1ge op, og saa gik hen og fik vinterarbejde.

Dog udelukkede understøttelsen, der dengang androg 1,50 kr. om dagen, vel ikke helt, at der ved arbejdsløshed af længere varighed nok kunne blive brug for at sløplere ved eventuelle op-sparede midler. Krisen i trediverne med den deraf følgende arbejdsløshed er langt den alvorligste, jeg har kendt. Mange bygningsarbejdere var arbejdsløse i aarevis.

I juli 1932 husker jeg, var mere end 50% af landets ca. 11.000 murere ledige, og det har næppe stillet sig bedre for de øvrige byggefag.

Imidlertid blev ogsaa denne krise overvundet, og fra omkring 1934 og gennem krigen og besættelsens aar til i dag, har bygge-fagene haft god beskæftigelse, og med den herskende bolignød skulle den jo gerne vare aar fremover.

I en lang aarrække havde kollegerne betroet mig hvervet som formand og kasserer for forbundets afdeling i Tølløse.

Da jeg blev 60 aar, fandt jeg, at jeg nu kunne trække mig til-bage fra tillidshverv inden for fagforeningen og lade yngre kræfter tage fat, men ved en skæbnens ironi kom jeg til endnu i nogle aar at tage del i organisationsarbejdet.

Jeg var suppleant til hovedbestyrelsen, og umiddelbart efter at have nedlagt mit hverv i lokalforeningen fik jeg paa grund af et hovedbestyrelsesmedlems sygdom sæde i denne.

Paa forbundets kongres i 1947 blev jeg indvc1'1.gt i forretnings-udvalget og kom som saadan til at deltage i de to overenskomst-forhandlinger i 1947-48 og 1949-50.

Dette kig bag kulisserne var paa sin vis ganske interessant. Det bekræftede for mig den længe nærede anskuelse, at hele det-te skuespil, som opføres hvert eller hvert andet aar, slet ikke er af den overordentlige betydning, som mange er tilbøjelig til at tillægge det.

Gennem presse og radio holdes befolkningen daglig underrettet om slagets gang.

Beslutter forligsmanden sig til at stille mæglingsforslag - eller? Naar det saa efter endeløse møder gennem nætter og dage kan meddeles, at forligsmanden i en sen nattetime har taget den store beslutning, ja, saa har det saamænd ikke vakt saa megen interesse hos arbejderne, at det er muligt ved den efterfølgen-de urafstemning paa langt nær at opnaa den i forligsmandsloven krævede 75% stemmeafgivning, saaledes at de respektive fags saakaldte kompetente forsamlinger maa foretage op supplerings.

Det er ubestrideligt, at der i disse organisationers ledelse sidder dygtige og velmenende folk paa begge sider af forhand-lingsbordet.

De gør sig blot efter min mening skyldige i en fej 1 vurdering med hensyn til værdien af dette maaned lange Tid, som de sikkert omfatter med den største alvor.

Lidt mere forstaaelse af tingenes rette sammenhæng ville faa dem til at se, at interesserne ikke er saa modstridende, som de troer.

etter skal ikke være en underkendelse af organisationernes betydning. De kan simpelt hen ikke undværes i det nuværende samfund, som synes mere og mere at udvikle sig til alles kamp mod alle.

Fagbevægelsen har utvivlsomt bragt arbejderne visse goder, været en beskyttelse for de svage i samfundet, men den har ogsaa været en hindring for mangen dygtig og energisk mand i at udnytte sine evner og kræfter i at være sin egen lykkes smed.

Naar arbejdernes faglige og pol i tiske ledere peger paa den forbedring i arbejdernes kaar, der har fundet sted gennem de sidste menneskealdre og gerne vil tiltage sig æren herfor, saa synes de at glemme, at det først og fremmest er den vældige tekniske udvikling, som dette aarhundrede har bragt, der har skabt betingelserne for denne forøvrigt i forhold til de tilstedeværende muligheder - alt for beskedne - forbedring.

Nu med hensyn til boligforholdene.

De var i min barndom langt fra ideelle, men hvorledes er det i dag?

Tusinder og atter tusinder familier boer i overbefolkede og sundhedsfarlige lejligheder, mens titusinder boligløse end ikke formaar at skaffe sig en af disse usle boliger. sundhedsfarlige lejligheder, mens titusinder boligløse end ikke formaar at skaffe sig en af disse usle boliger.

sundhedsfarlige lejligheder, mens titusinder boligløse end ikke formaar at skaffe sig en af disse usle boliger. Selv herude i de moderne stationsbyer boer der mennesker i fugtige, usunde kælderlejligheder, i sammenligning med hvilke, mit barndomshjem i det lille straaetækte og lerklinede var det rene luksus. den rene luksus.

Det nuværende samfunds evne til at frembringe livsfornødenheder er tilsyneladende ubegrænset, men hvor er den økonomiske tryghed, som maatte være den naturlige følge heraf?

Kriser ryster med kortere og længere mellemrum samfundet, led-saget af krak, fallitter og arbejdsløshed. Hvad er nu grunden til disse stadig tilbagevendende kriser? Nationaløkonomerne kalder det overproduktion! Altsaa, paa grund af denne alt for store evne til at producere livsfornødenheder, er det nødvendigt at mennesker kastes ud i.

Krisens forløb er velkendt. De første tusinder, som kastes ud i arbejdsløshed, har nu i stedet for en ugeløn, kun en karrig understøttelse til at efterspørge varer med.

Dette forøger automatisk de arbejdsløses skarer med nye tusinder.

Den svikmølle gaar nu videre, indtil tilstrækkelig mange hjul er gaaet i staa, og tilbud og efterspørgsel igen nærmer sig hinanden.

De første tusinde, som nu igen kommer i arbejde, bevirker ved deres forøgede købekraft yderligere gang i produktionen. Der bliver brug for flere arbejdere, og møllen drejer igen den rigtige vej, til man ender i nye kriser.

I min barndom var det nødvendigt, at hustruen ved arbejde uden for hjemmet bidrog til familiens underhol. Ogsaa i dag maa, alle tekniske fremskridt og en næsten ubegrænset produktionsevne til trods, en meget stor del af landets arbejderhustruer forlade deres naturlige plads i hjemmet, for ved arbejde for andre at opretholde en taalelig levestof for familien, eller ligefrem for at skaffe føden mens manden gaar arbejdsløs.

Disse stadig tilbage vendende kriser og hele denne usikkerhed for eksistensen har nødvendiggjort en sociallovgivning af kæmpe-mæssigt omfang.

Det offentlige udgifter til denne ligger nu paa \ milliard kr. - foruden befolkningens direkte bidrag til forsikringer, og da dette beløb jo gennem skatter væsentligst udredes af de samme mennesker, som modtager hjælpen, betyder det en tilsvarende forringelse af den enkeltes muligheder for at klare sig selv.

Velfærdspolitikere ynder at fremhæve vor socialforsorg som noget mønsterværdigt. Jeg mindes fra et politisk møde for mange aar siden en udtalelse af for længst afdøde redaktør af socialdemokraten, Marinus Kristensen, han sagde, med henblik paa forbedringen af alderdomsforsørgelsen: "Vi vil give den gamle udslidte arbejder en lun plads i arnekrogen, hvor han kan tilbringe sin livsaften med solfaldsglansen over det hvide haar!".

Ak ja, om politikernes lyriske talemåder var i stand til at klare sagen!

Det er desværre en kendsgerning, at mange gamle i dag fører en kummerlig tilværelse, og at det helt naturlige forhold, at de-res børn kunne give dem en hjælpende haand, oftest umuliggøres af disses egen haarde kamp for udkommet.

Skulle jeg nu foretage en vurdering af udviklingen, som den har fundet sted i de 60 aar, jeg kan huske tilbage, saa forekommer det mig, at noget meget værdifuldt er ved at gaa tabt.

Den naturlige trang til selv at klare sine sager, uviljen mod at bede nogen om hjælp, er ikke mere saa stærk. Vort slægtled opdrages til at betragte det som selvfølgeligt, at staten, det offentlige, skal ordne alt for os, uden tanke for at det offentlige ikke har een eneste øre at hjælpe med, som det ikke først har frataget de samme mennesker, som kræver hjælpen.

Min interesse for politik blev tidlig vakt. Paa gaardene, hvor jeg tjente som dreng, taltes der meget om Estrups provisoriske love og hans blaa gendarmer.

I 1901 kom systemskiftet og den første venstre-regering, med Ole Hansen fra Bringstrup som den førtse bonde i kongens raad. Bøndernes begejstring for sejren fængede i mit 15-aarige sind, og jeg fulgte interesseret med i tidens rørelser. Socialdemokratiet, som det vel ellers havde været naturligt for et fattigmandsbarn at slutte sig til, havde ingen tiltrækning for mig dengang og har endnu mindre haft det siden.

Partiets indflydelse inden for fagforeningerne, hvor man ganske ugenert udskriver mægtige summer til støtte for partiets presse og valgagitation, penge som tvangsudskrives ogsaa hos medlemmer af anden politisk indstilling, har altid staaet for mig som en uhyrlighed.

Egentlig er den jo ikke saa forskellig fra den fremgangsmaade, som jeg stiftede bekendtskab med i Hamburg, hvor Jao111an ville paatvinge mig medlemskab i partiet.

H. Fr. Olsen. Rejsebeskrivelse

I min tidligste barndom fik jeg kendskab til Henry George, og gennem læsning af hans værker, navnlig "Fremskridt og fattig-dom", blev min interesse for sociale spørgsmaal, og i særdeles-hed for jordspørgsmaalet, vakt.

Ved valgene var min stemmeafgivning udelukkende bestemt af kan-didaternes stilling til et virkeligt reformarbejde, og til kra-vet om fuld grundskyld og frihandel med indskrænkning af sta-tens magtomraade. Først med stiftelsen af Danmarks retsforbund som politisk par-ti, fandt jeg et fast staasted i politik.

Dette har været et forsøg paa at yde mit ringe bidrag til na-tionalmuseets kulturhistoriske undersøgelse, og jeg vil gøre hin mands ord til mine, der slutter sit brev med:" Undskyld, kære ven, at brevet er blevet saa langt! Jeg har desværre ikke haft tid til at gøre det kortere."

Tølløse i april 1952.

H. Fr. Olsen

